

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»

БАРИН ОЛЕКСАНДР РОБЕРТОВИЧ

УДК 347.73:336.148(477)

**ПРАВОВІ ОСНОВИ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ:
СУЧАСНИЙ СТАН, ОСНОВНІ ЕЛЕМЕНТИ, ПРИНЦИПИ**

12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право;
інформаційне право

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Одеса – 2018

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Національному університеті «Одеська юридична академія» Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник доктор юридичних наук, професор
ЛАТКОВСЬКА Тамара Анатоліївна,
Чернівецький юридичний інститут
Національного університету
«Одеська юридична академія»,
завідувач кафедри конституційного,
адміністративного і фінансового права.

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор, академік
Національної академії правових наук України
КУЧЕРЯВЕНКО Микола Петрович,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
завідувач кафедри фінансового права;

доктор юридичних наук, професор
САВЧЕНКО Леся Анатоліївна,
Приватний вищий навчальний заклад
«Київський міжнародний університет»,
віце-президент з наукових
та юридичних питань.

Захист відбудеться 7 липня 2018 р. о 12 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 41.086.01 Національного університету «Одеська юридична академія» за адресою: 65009, м. Одеса, вул. Фонтанська дорога, 23.

З дисертацією можна ознайомитись у науковій бібліотеці Національного університету «Одеська юридична академія» за адресою: м. Одеса, вул. Академічна, 2.

Автореферат розісланий 4 червня 2018 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Л.Р. Біла-Тіунова

ВСТУП

Актуальність теми. Становлення України як суверенної, незалежної, демократичної, соціальної та правової держави передбачає необхідність проведення політичних, соціально-економічних та правових реформ, реформування та удосконалення існуючої податкової системи. Очевидно, що реформування податкової системи потребує вирішення ряду питань, серед яких і обґрунтування основних її елементів, визначення сутності принципів податкової системи, її правового регулювання, значення податкової політики в організації податкової системи держави.

Податкова політика, у свою чергу, повинна забезпечувати вирішення таких основних завдань, як встановлення оптимальних податків, які не стримуватимуть розвиток підприємництва, забезпечення надходження до бюджету коштів, достатніх для задоволення державних потреб. Тому головним завданням податкової політики є встановлення балансу між двома чинниками, якими визначається потреба у податках – необхідністю фінансового забезпечення виконання державою притаманних їй функцій та вирішенням соціально-економічних завдань. Призначення податкової системи полягає не лише у збиранні податків та забезпеченні доходної частини бюджету для виконання державою своїх функцій, але й у сприянні досягненню стратегічної мети розвитку національної економіки. Ефективне функціонування податкової системи детермінує фінансову незалежність будь-якої держави, створює умови для розвитку економіки та бізнесу і є однією з основних та визначальних складових діяльності держави. На жаль, на теперішній час, незважаючи на внесення кожного року суттєвих змін до Податкового кодексу України, діюча податкова система України не забезпечує збалансованого з реальними можливостями економіки податкового навантаження на суб'єктів господарювання, її реформування викликано необхідністю невідкладної стабілізації фінансової ситуації, стимулювання процесів економічного зростання та підвищення інвестиційної привабливості України на міжнародній арені у цілому.

В Україні тривають реформаційні процеси, зумовлені прагненням до економічної інтеграції з Європейським Союзом. І хоча українська податкова система є подібною до більшості податкових систем європейських країн, однак, на відміну від країн Європейського Співтовариства, податкова система України не є інструментом підвищення конкурентоспроможності держави, не сприяє зростанню економічної активності суб'єктів господарювання. У сучасному світі жодна з країн не ставить під сумнів необхідність оподаткування, враховуючи виняткове значення податків і зборів як джерела формування бюджетів, інших публічних грошових фондів. При цьому існує потреба в науковому обґрунтуванні меж оподаткування, розробленні теоретичних основ створення податкових систем, розробці нових ефективних підходів у податково-правовому регулюванні тощо.

З огляду на це, Україна як країна з ринковою економікою намагається сформулювати таку податкову систему, яка була би спроможною забезпечити фінансові потреби держави та органів місцевого самоврядування. Нині існує необхідність всебічного дослідження питань, пов'язаних із розвитком та реформуванням системи оподаткування, податкової системи у контексті їх правової природи, основних принципів організації та функціонування, сфери реалізації податкового обов'язку тощо.

Викладене свідчить про актуальність та необхідність дослідження теоретико-прикладних проблем, пов'язаних із правовими основами податкової системи України, її сучасного стану, основних елементів і принципів.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана на кафедрі адміністративного і фінансового права Національного університету «Одеська юридична академія» відповідно до плану наукових досліджень «Системи адміністративного, адміністративно-процесуального та фінансового права у контексті адміністративної реформи», що є складовою частиною роботи університету у рамках загальної тематики «Стратегія інтеграційного розвитку України: правовий та культурний вимір» (державний реєстраційний номер 0116U001842).

Мета і задачі дослідження. Мета дисертаційного дослідження полягає у тому, щоб на основі аналізу вітчизняного і зарубіжного законодавства, наукових джерел, узагальнення правозастосовчої практики уповноважених органів розкрити правові проблеми податкової системи України та розробити науково обгрунтовані теоретичні положення і пропозиції щодо напрямів удосконалення практичного впровадження принципів оподаткування, податкової системи, а також суб'єктних елементів податкової системи, тощо. Реалізація поставленої мети зумовлює необхідність вирішення таких задач:

виокремити та охарактеризувати передумови виникнення та розвитку доктринальних поглядів на податки та податкову систему;

з'ясувати співвідношення понять «система оподаткування» та «податкова система»;

визначити зміст податкової політики та її значення в організації податкової системи держави;

визначити проблеми та перспективи розвитку прибуткового оподаткування в Україні;

охарактеризувати ключові принципи оподаткування та податкової системи;

розкрити податковий обов'язок суб'єктів податкових правовідносин як елемент податкової системи;

охарактеризувати податкову правосуб'єктність учасників податкових відносин як умову реалізації податкового обов'язку.

Об'єктом дослідження є податкова система України як правове явище.

Предметом дослідження є правові основи податкової системи України: сучасний стан, основні елементи, принципи.

Методи дослідження. Роботу над дисертацією виконано відповідно до поставленої мети і задач, з урахуванням специфіки об'єкта та предмета дослідження з використанням загальнонаукових та спеціальних методів, зокрема: за допомогою системно-структурного методу проаналізовано правові основи податкової системи (п.п. 1.1, 1.2, 1.3); логіко-семантичний метод та метод сходження від абстрактного до конкретного допомогли поглибити понятійний апарат (п.п. 1.2, 1.3, р. 3); порівняльно-правовий метод використано при аналізові законодавства та наукових досліджень окремих аспектів податкової системи та податкової політики (п.п. 1.3, 1.4, 2.1); формально-догматичний використано для здійснення доктринального тлумачення правових норм і термінів (р.р. 2, 3). Методи узагальнення та прогнозування застосовано у процесі формулювання висновків до розділів та загальних висновків.

Науково-теоретичну основу дисертаційного дослідження становлять праці таких українських учених, як: О.С. Башняк, А.О. Беспалова, Л.К. Воронова, О. П. Гетьманець, Д.О. Гетьманцев, М. І. Дамірчись, Е.С. Дмитренко, О.О. Дмитрик, М.В. Жернаков, А.Й. Іванський, Л.М. Касьяненко, О.В. Клименко, А.Т. Ковальчук, І.Є. Криницький, М.П. Кучерявенко, Т.А. Латковська, О.А. Лукашев, О.А. Музика-Стефанчук, Д.Г. Мулявка, А.А. Нечай, С.О. Ніщима, О.П. Орлюк, М.О. Перепелиця, А.О. Полянничко, Н.Ю. Пришва, Т.О. Проценко, О.Р. Радишевська, Л.А. Савченко, В.І. Скоробагач, В.В. Хошуляк, А.О. Храбров, Т.Я. Цимбал, Н.К. Шаптала, Н.Я. Якимчук та ін.

Нормативно-правовою основою дослідження є Конституція України, Податковий кодекс України, Бюджетний кодекс України, інші закони, міжнародні акти, а також підзаконні нормативно-правові акти, що регулюють суспільні відносини у сфері оподаткування.

Наукова новизна одержаних результатів. Дисертація є одним із перших у вітчизняній фінансово-правовій літературі монографічних наукових досліджень, в якому, зважаючи на євроінтеграційні процеси та кризовий стан держави, розглянуто теоретичні та практичні проблеми правових основ податкової системи у сучасних умовах. Сформульовано низку положень, висновків і пропозицій, нових у концептуальному плані та важливих для юридичної практики, зокрема:

уперше:

аргументовано, що податкову систему становлять такі елементи: базові принципи оподаткування; система податків і зборів; податкова правосу́б'єктність (права, обов'язки, відповідальність учасників податкових відносин та порядок їх реалізації); податковий обов'язок (порядок нарахування, утримання, сплати або стягнення та перерахування податків і зборів); адміністрування податків і зборів як управлінська діяльність контролюючих органів (фіскальних органів) у сфері оподаткування

є наскрізним елементом податкової системи, оскільки тією чи іншою мірою елементи системи адміністрування стосуються тих, чи інших елементів податкової системи;

запропоновано усі елементи податкової системи поділяти на засадничі елементи (йдеться про принципи оподаткування, податкової системи, податкового права) та суб'єктні елементи (охоплюють податковий обов'язок, податкову правосуб'єктність); об'єкти, база, період оподаткування тощо – це все елементи податкового закону, які так чи інакше охоплюються названими вище засадничими та суб'єктними елементами податкової системи;

процес оподаткування запропоновано розглядати через такі стадії: встановлення податків і зборів, стягування податків і зборів, контроль та відповідальність;

удосконалено:

визначення понять «податкова система», «система оподаткування», «принцип податкової соціальної справедливості», «принцип ефективності оподаткування», «податкова правосуб'єктність», «податкове зобов'язання», «податковий обов'язок» та ін.;

доктринальні погляди на основоположні (ключові, базові) принципи оподаткування, до яких належать принципи: справедливості, ефективності, зручності, визначеності, які відображають тенденції сучасної податкової політики, продиктовані логікою розвитку економічного і суспільного життя, інтересами фіска, держави взагалі;

підходи до визначення принципів справедливості, ефективності, зручності, визначеності, які набувають значення вихідних засад правового регулювання податкової системи та становлять його концептуальну основу;

набули подальшого розвитку:

питання реформування прибуткового оподаткування громадян в Україні у результаті чого запропоновано запровадити 8-ступеневу прогресивну систему оподаткування;

питання принципів організації і функціонування податкової системи в Україні, у результаті чого виокремлено та досліджено такі засади, як: єдність, максимальна ефективність податкової системи; раціональність і оптимальність податкової системи; системність; плановість; стабільність; гнучкість (або динамічність); цілісність; розподіл податкових повноважень; податкове спрощення;

ефективні інструменти податкової політики, які здатні змінити існуючу на теперішній час кризову ситуацію в економіці України, а саме: розроблення довгострокової науково обґрунтованої стратегії розвитку Української держави; перегляд стратегії реформування податкової системи з урахуванням принципів оподаткування, податкової системи, податкового законодавства; стимулювання динамічного розвитку економіки на засадах економічного зростання; забезпечення оптимального наповнення бюджетів та стабільності у сфері публічних фінансів; продовження модернізації

та удосконалення діяльності суб'єктів податкового адміністрування; удосконалення відповідно до європейських та міжнародних стандартів податкового законодавства та встановлення мораторію на внесення змін до Податкового кодексу України протягом кількох років; підвищення зайнятості та самозайнятості населення за допомогою активізації малого бізнесу тощо;

запропоновано зміни та доповнення до Податкового кодексу України у частині визначення елементів податку, оподаткування доходів фізичних осіб, а також визначення понять «податкове зобов'язання», «грошове зобов'язання» тощо.

Практичне значення одержаних результатів. Сформульовані в дисертації положення, висновки, пропозиції та рекомендації можуть бути використаними у:

правотворчій сфері – для внесення змін і доповнень до чинного законодавства, його адаптації до кращих європейських та міжнародних зразків і стандартів;

правозастосовній сфері – для удосконалення процесу реалізації податкової політики, засад оподаткування, податкового обов'язку тощо;

науково-дослідній сфері – для подальших досліджень правового регулювання відносин у сфері податкової системи України;

навчальному процесі – під час викладання навчальних дисциплін «Фінансове право», «Актуальні питання фінансового права України», «Податкове право України», інших навчальних дисциплін фінансово-правового спрямування, а також при написанні підручників, навчальних посібників, методичних рекомендацій, у процесі професійної підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації спеціалістів органів, що здійснюють публічну фінансову діяльність, є суб'єктами податкових правовідносин.

Апробація результатів дослідження. Положення і висновки дисертаційного дослідження доповідалися й обговорювалися на засіданнях кафедри адміністративного і фінансового права Національного університету «Одеська юридична академія». Одержані здобувачем у процесі дослідження висновки, узагальнення та пропозиції оприлюднено на таких науково-практичних конференціях: «Тенденції та пріоритети реформування законодавства України» (м. Херсон, 11-12 грудня 2015 р.), «Місце юридичних наук у формуванні правової культури сучасної людини» (м. Запоріжжя, 25-26 грудня 2015 р.), «Законодавство України : недоліки, проблеми систематизації та перспективи розвитку» (м. Херсон, 12-13 лютого 2016 року), «Правова держава: історія, сучасність та перспективи формування в Україні» (м. Ужгород, 19-20 лютого 2016 р.); Актуальні питання та проблеми правового регулювання суспільних відносин» (м. Дніпропетровськ, 4-5 березня 2016 р.), «Права людини та проблеми організації і функціонування публічної адміністрації в умовах становлення громадянського суспільства в Україні» (м. Запоріжжя, 22-23 квітня 2016 р.), «Правовые и институциональные механизмы

обеспечения развития государства и права в условиях евроинтеграции» (м. Одеса, 20 травня 2016 р.), «Традиції та новачії юридичної науки: минуле, сучасність, майбутнє» (м. Одеса, 19 травня 2017 р.), «Актуальні питання розвитку правової держави в умовах сучасного становлення громадянського суспільства в Україні» (м. Харків, 16-17 червня 2017 р.).

Публікації. Результати дослідження повною мірою відображено у 16 наукових працях, 5 із яких – статті у наукових фахових виданнях, що входять до затвердженого переліку, 1 – у зарубіжному виданні, 10 – у тезах доповідей за матеріалами науково-практичних конференцій.

Структура дисертації. Дисертаційне дослідження складається із вступу, 3 розділів, що містять 9 підрозділів, висновків, списку використаних джерел. Загальний обсяг дисертації становить 193 сторінки, із них основного тексту – 174 сторінки. Список використаних джерел налічує 207 найменувань і розміщений на 19 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, визначено її зв'язок з науковими програмами, планами, темами, мету і задачі, об'єкт та предмет, методи дослідження, окреслено наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, наведено відомості щодо апробації та публікації результатів дослідження, указано структуру та обсяг роботи.

Розділ 1 «Загально-теоретичні положення про податкову систему у правовому вимірові» складається з чотирьох підрозділів, в яких досліджено історіографію проблеми, правову природу податкової системи, з'ясовано значення податкової політики в організації податкової системи, визначено проблеми та накреслено перспективи розвитку прибуткового оподаткування в Україні.

У **підрозділі 1.1. «Передумови виникнення та розвиток доктринальних поглядів на податки та податкову систему»** розглянуто точки зору науковців щодо розуміння податків та податкової системи у цілому. Визначено, що податки варто зараховувати до числа основних ознак держави, поруч із державним апаратом управління, державним примусом, суверенітетом, адміністративно-територіальним поділом тощо. При цьому варто пам'ятати про права (пріоритет) держави на встановлення податків (йдеться про прийняття податкових законів), на застосування заходів державного примусу, визначення адміністративно-територіального устрою тощо.

Заперечено підхід, за якого оподаткування та податки вважаються факультативними ознаками держави, оскільки на теперішній час у світі немає держав, в яких не стягувалися б податки, збори, якісь інші обов'язкові плати, платежі. Зазначено, що не зовсім коректно оподаткування розглядати одночасно як завдання та функції діяльності держави, адже це є різнопорядкові явища. Окрім цього, в оподаткуванні

здіяяно не лише державу, але й органи місцевого самоврядування, які поряд з органами державної влади є суб'єктами публічної фінансової діяльності. Приділено увагу аналізу досліджень видатного економіста А. Сміта. Зроблено висновок щодо того, що його пропозиції та теорії розвиваються вченими багатьох країн протягом декількох століть, адже саме А. Сміту по-суті вдалося сформулювати підвалини ефективного оподаткування та податкової системи.

Оскільки частина території сучасної України тривалий час належала до меж Російської імперії та СРСР, у роботі аргументовано доцільність дослідження передумов виникнення та розвитку доктринальних поглядів на податки та податкову систему саме у цих державах. У цьому контексті проаналізовано наукове надбання таких вчених і державних діячів, як І.Т. Посошков, В.М. Татіщев, О.Я. Поленов, С.Ю. Десницький, О.М. Радищев, М.І. Тургенєв, М.М. Сперанський, Георг Людвіг фон Канкрін (С.Ф. Канкрін), Ю.А. Гагемейстер, В.О. Лебедєв, І.І. Патлаєвський, В.П. Безобразов, М.М. Алексєєнко, І.І. Янжул, І.Т. Тарасов, М.П. Яснопольський, П.Л. Кованько, М.Х. Бунге, В.М. Твердохлебов, П.П. Гензель, О.О. Соколов, С.Д. Ципкін.

На підставі вивчення історії податків і податкового права запропоновано умовне групування поглядів вчених та періодизацію досліджень із питань податкової системи (акцентуючи увагу на її правових основах): 1) вчені періоду XVIII – А. Вагнер, А. Сміт, Н.Ф. Мольтєн, Д. Рікардо, С.Ю. Десницький, О.Я. Поленов, І.Т. Посошков, О.М. Радищев, В.М. Татіщев, В.М. Твердохлебов та ін. (це період становлення вчень про проблеми оподаткування; науковці почали досліджувати: принципи оподаткування, проблеми оподаткування, проблеми раціоналізації оподаткування, податкову систему, питання удосконалення податкової системи, податкову політику, сутність податків, їх природу; створювали нову теорію оподаткування); 2) вчені періоду XIX ст. – поч. XX ст. – М.М. Алексєєнко, Ю.А. Гагемейстер, С.С. Іловайський, Є.Ф. Канкрін, П.Л. Кованько, В.О. Лебедєв, М.С. Мордвінов, І.І. Патлаєвський, М.М. Сперанський, І.Т. Тарасов, М.І. Тургенєв, В.М. Твердохлебов, І.І. Янжул, М.П. Яснопольський та ін. (цей період характеризується формуванням фінансової та податкової системи Російської імперії; дослідженням податкового законодавства зарубіжних держав; формулюванням власної позиції стосовно системи оподаткування); 3) вчені радянського періоду XX ст. – П.П. Гензель, О.О. Соколов, С.Д. Ципкін (у цей період вчені обґрунтовують переваги радянської податкової системи, мало уваги приділяється дослідженню зарубіжного законодавства); 4) вчені незалежної України (поч. 90-х рр. XX ст. – до теперішнього часу) – сучасні вчені – І.І. Бабін, С.В. Березовська, Д.О. Білінський, Л.К. Воронова, Д.О. Гетманцев, О.В. Клименко, В.М. Кофлан, М.П. Кучерявенко, Т.А. Латковська, О.А. Лукашев, О.А. Музика-Стефанчук, О.П. Орлюк, С.В. Пархоменко-Цирочиянц, І.С. Пирога, А.О. Полянничко, Н.Ю. Пришва,

Л.А. Савченко, В.І. Скоробагач, Л.В. Трофімова, В.Ю. Хомутинник, Т.Я. Цимбал та ін. (у цей період у світі триває процес зближення податкових систем, зокрема країн Європи, особлива увага приділяється дослідженню питань ухилення від сплати податків, уникнення подвійного оподаткування тощо).

У *підрозділі 1.2. «Співвідношення понять «система оподаткування» та «податкова система»: правовий аспект»* наголошено на тому, що сучасна теорія податкового права оперує поняттями, пов'язаними з оподаткуванням: «система оподаткування», «податкова система», «система податків і зборів» тощо. При цьому законодавець часто не розмежовує ці поняття і не надає чітко визначеного тлумачення цих понять. Однак, для теорії і практики правозастосування вкрай важливим є чітке визначення сутності системи оподаткування, від якої залежать і правові основи податкової системи.

Наголошено, що у чинному податковому законодавстві є відсутнім визначення поняття «система оподаткування», однак у ст. 291 ПК України міститься визначення спрощеної системи оподаткування – це особливий механізм справляння податків і зборів, що встановлює заміну сплати окремих податків і зборів, встановлених п. 297.1 ст. 297 ПК України, на сплату єдиного податку у порядку та на умовах, визначених гл.1 розділу XIV, з одночасним веденням спрощеного обліку та звітності. Аналіз цього визначення дозволив зробити висновок, що система оподаткування є певним механізмом справляння податків і зборів, а не лише сукупністю загальнодержавних і місцевих податків, зборів, що стягуються в установленому порядку.

Визначено, що етапи процесу системи оподаткування виявляються у: встановленні податків і зборів; зміні або скасуванні податків і зборів; контролі за своєчасним і повним надходженням податків і зборів до бюджету або цільових фондів.

Аргументовано, що поняття «податкова діяльність держави» є ширшою за поняття «оподаткування», оскільки містить у собі не лише встановлення, введення та справляння податків, що є властивим оподаткуванню, але й діяльність щодо формування «податковозбірного апарату» і забезпечення його функціонування. А «податкова система» є ще більш вузькою категорією, в рамках якої здійснюється податкова діяльність держави. Виникає запитання: у чому саме має вираження податкова діяльність держави? Якщо ця податкова діяльність держави має такі стадії, як: встановлення, введення та справляння податків, діяльність щодо формування держапарату стосовно справляння податків, то категорія «податкова система» буде тотожною спочатку категорії «податкова діяльність держави». При цьому необхідно чітко встановити межі категорії «податкова система».

У *підрозділі 1.3. «Податкова політика та її значення в організації податкової системи держави»* наголошено на тому, що податкова

політика є важливим інструментом для розвитку податкової системи, тому і питання розвитку цієї політики нині є вельми актуальними, зокрема, в умовах фінансової децентралізації. Очевидно, що розвиток податкової політики в Україні має бути спрямований на удосконалення податкової системи та адміністрування податків і зборів, збільшення надходжень до відповідного бюджету за рахунок справедливого оподаткування, зменшення податкового тягара на платників податків, а також запровадження системи певних контрольних і податкових заходів з метою детінізації економіки в Україні та легалізації доходів юридичних та фізичних осіб.

Досліджено різні моделі податкової політики. Акцентовано увагу на тому, що застосування такої моделі податкової політики, як модель «максимальних податків» у демократичних правових державах, є вкрай проблемним, адже такі заходи неминуче призводять до незадоволення з боку платників податків, зростання рівня тіньової економіки, зростання витоків капіталів тощо. Модель політики мінімальних податків – це найбільш оптимальний варіант для платників податків (особливо у порівнянні з попередньою моделлю). Водночас така модель є вкрай не вигідною для держави. Модель політики «розумних» податків є певним компромісом між вищеназваними моделями.

Зазначено, що податкова політика держави містить такі обов'язкові заходи: розробка стратегії та відповідної теорії розвитку податкової системи з проведенням усіх необхідних наукових розрахунків; визначення напрямів, принципів та порядку оподаткування; розробка заходів, спрямованих на досягнення поставлених цілей в економічній, політичній та соціальній сферах розвитку держави.

У підрозділі 1.4. «Проблеми та перспективи розвитку прибуткового оподаткування в Україні» розглянуто досвід розвинутих країн, який свідчить про те, що оподаткування доходів фізичних осіб є дієвим і чи не найбільш ефективним методом перерозподілу ресурсів. Зважаючи на це, подальші удосконалення та розвиток правового регулювання оподаткування доходів фізичних осіб в Україні матимуть відбуватися у напрямі забезпечення принципу соціальної справедливості.

Під час розгляду оподаткування доходів фізичних осіб, акцентовано увагу на питанні існування пропорційного і прогресивного оподаткування. Визначено, що ідею прогресивного оподаткування слід застосовувати не лише щодо окремого платника податків, а з урахуванням різних умов оподаткування адміністративно-територіальних одиниць, до яких застосовується система оподаткування. Адже є регіони з розвинутою економікою, є депресивні регіони, де є менше потужностей і можливостей, а значить і платоспроможність громадян, які проживають на цій території, є менш задовільною. Питання соціальної напруги також є актуальним для сучасної України. Розрив між найбільш забезпеченими верствами населення і найменш забезпеченими дуже відчутний. Прогресивне оподаткування могло би сприяти посиленню підтримки громадян із

низькими доходами за рахунок збільшення податкового навантаження на громадян з високими доходами. У сучасних умовах розвитку України прогресивна ставка податку дозволила б отримати певні економічні і соціальні вигоди, що має вираження у зростанні податкових надходжень до бюджету і знятті соціальної напруги в державі. Оскільки в Україні більшість регіонів є дотаційними, збільшення доходів бюджетів сіл, селищ та міст, що характеризуються високою часткою громадян із доходами вище середнього, могло би сприяти їх розвитку.

Запропоновано розробити в Україні та ввести 8-ступеневу прогресивну систему оподаткування доходів фізичних осіб, а також, щодо переходу на прогресивну шкалу оподаткування, виокремлено варіанти ставок.

Розділ 2 «Принципи як засадничі елементи податкової системи» складається з трьох підрозділів і присвячений дослідженню принципів оподаткування та принципів організації та функціонування податкової системи.

У *підрозділі 2.1. «Загальні положення щодо принципів оподаткування»* встановлено, що формування та удосконалення податкових відносин в Україні мають базуватися на врахуванні та використанні досвіду економічно розвинених країн, змісту об'єктивних принципів і функцій податкових відносин. При цьому має бути збережено національну специфіку реалізації принципів податкової системи та системи оподаткування, обумовлену рівнем розвитку ринкових відносин та соціально-економічного розвитку суспільства у цілому.

З'ясовано, що система принципів оподаткування в Україні містить економічні та юридичні принципи оподаткування, а також організаційні принципи податкової системи, які у сукупності сприяють справі створення максимально ефективної та одночасно справедливої, соціально-орієнтованої системи оподаткування.

У *підрозділі 2.2. «Сутність ключових принципів оподаткування»* встановлено, що ключовими (базовими/основними) принципами оподаткування є принципи: визначеності, справедливості, ефективності та зручності.

Наголошено на тому, що реалізація принципу визначеності податків і зборів із погляду права є обов'язковою умовою створення сучасної ефективно функціонуючої системи оподаткування. Це обумовлено тим, що саме вказаний принцип найбільшою мірою відображає правову сутність обов'язкових платежів. Деякі вчені вбачають також прямий зв'язок принципу визначеності із загальноправовим принципом законності, а також із визначеністю правового регулювання.

Розглянуто зарубіжну судову практику. Так, Європейським судом з прав людини сформульовано стійкі позиції стосовно того, що правова визначеність є необхідним компонентом основоположного принципу верховенства права; кожен закон повинен відповідати вимозі правової

визначеності, надаючи впевненість у тому, що права конкретних осіб будуть захищеними і при вирішенні будь-якого спору дії правозастосовувачів будуть прогнозованими і передбачуваними і не будуть змінюватися від випадку до випадку.

Констатовано, що реалізація принципу зручності оподаткування з погляду права є обов'язковою умовою для створення сучасної ефективно функціонуючої системи оподаткування. Це обумовлено тим, що названий принцип найбільшою мірою відображує правову сутність обов'язкових платежів, оскільки дія останніх безпосередньо пов'язується зі зручністю та необтяжливістю способів сплати податку.

Встановлено, що обов'язковою умовою створення ефективно функціонуючої системи оподаткування в демократичній державі є реалізація принципу ефективності оподаткування. Це обумовлено тим, що саме цей принцип найбільшою мірою відображує правову сутність обов'язкових платежів, оскільки дія останніх безпосередньо пов'язується з тим, що стягнення податку повинно мати зручну форму та у підходящий для платника податків час. Зазначено, що принцип ефективності (у тому значенні, в якому його було викладено засновниками теорії оподаткування) нині дещо видозмінився. Деякі ідеї, прояви чи ознаки принципу спостерігаються у принципах економічності, справедливості, економічної обґрунтованості тощо. При цьому суть, яка виражена у цих засадах, не зовсім відповідає первинним ідеям принципу ефективності оподаткування. Окрім цього, слід зважати на те, що процедура податкових стягнень має бути максимальною простою для платників податків, зборів. Податки повинні бути сконструйованими таким чином, щоб, надаючи дохід державі, негативно не впливали на економіку та суспільство. Оподаткування має бути зручним для платника податків, стягування податків має здійснюватися з найменшими витратами.

Зазначено, що принцип справедливості є головним орієнтиром сучасної системи оподаткування в демократичній і правовій державі. І це не випадково, адже оподаткування має бути справедливим.

У підрозділі 2.3. «Сутність принципів організації та функціонування податкової системи» до принципів організації та функціонування податкової системи в Україні віднесено такі принципи: єдності; максимальної ефективності податкової системи; єдиноначальності та централізації управління податковою системою; раціональності та оптимальності податкової системи; системності; плановості; стабільності; гнучкості (або динамічності); цілісності; принцип розподілу податкових повноважень; принцип податкового спрощення.

Зазначено, що принцип єдності означає єдність: законодавчої та нормативно-правової бази; фінансової політики і грошової системи; порядку ведення бухгалтерського та податкового обліку; валюти, в якій мають сплачуватися податки та збори; органів, що здійснюють податковий контроль і забезпечують податкову безпеку; санкцій за порушення

законодавства про податки та збори; податки та збори, що стягуються в державі, повинні бути єдиними на всій її території.

Встановлено, що значення цього принципу не обмежується лише перерахуванням переліку податків і зборів у державі, він стосується змісту правових актів про податки, які приймаються в державі на різних рівнях (загальнодержавному і місцевому). У більшості країн світу з розвинутою економікою цей принцип навряд чи застосовується однаково до всіх регіонів, тобто на місцевих рівнях. В Україні діє єдина система оподаткування незалежно від економіки розвитку тієї чи іншої адміністративно-територіальної одиниці.

Охарактеризовано принцип максимальної ефективності податкової системи як стимулювання науково-технічного прогресу, технологічного оновлення виробництва, розвиток малого і середнього бізнесу, стимулювання підприємницької діяльності та інвестиційної активності – введення пільг щодо оподаткування прибутку (доходу), спрямованого на розвиток виробництва.

Проаналізовано принцип одноосібності та централізації управління податковою системою, що означає встановлення та скасування податків і зборів, а також пільг їх платникам щодо діючого законодавства про оподаткування виключно законодавчим органом влади; податкові закони повинні базуватися на єдиному підході з обов'язковим визначенням платника податку та збору, об'єкта оподаткування, джерела сплати податку та збору, податкового періоду, ставок податку та збору, строків та порядку сплати податків, підстав для надання податкових пільг.

Розглянуто принцип раціональності та оптимальності податкової системи – раціональне поєднання прямих і непрямих податків як поєднання механізму прямого і непрямих оподаткування, так і впорядкування внутрішньої структури прямих і непрямих податків; податки і витрати на їхнє стягування повинні прагнути до мінімізації з метою переорієнтації з фіскальної функції на стимулюючу.

Зазначено, що принцип системності означає, що для оцінки пропозицій щодо зміни податкового законодавства і податкового адміністрування необхідно здійснювати аналіз не лише їх безпосереднього впливу на доходи бюджетної системи, але й системного фіскального ефекту, тобто прямих і непрямих впливів зміни ставок (або інших параметрів) одного податку на базу оподаткування інших податків, сукупні податкові надходження у довгостроковій динаміці та сукупні податкові зобов'язання товаровиробників, підприємства, його працівників.

Наголошено, що принцип плановості передбачає встановлення термінів сплати податків і зборів, виходячи з необхідності забезпечення своєчасного надходження грошей до бюджету для фінансування витрат; встановлення податків і зборів має базуватися на підставі показників розвитку національної економіки та фінансових можливостей з урахуванням необхідності досягнення збалансованості витрат бюджету

з його доходами; податок повинен стягуватися у зручний спосіб для платника.

Встановлено, що принцип стабільності інколи протиставляється принципові гнучкості. Відповідно до нього, реформування податкової системи повинно чергуватися з періодами відносної незмінності умов оподаткування. Податкова система функціонує за одноразово встановленою законодавчою схемою. У свою чергу, принцип гнучкості (або динамічності) передбачає безперервний еволюційний розвиток податкової системи у відповідності до зміни економічної ситуації на національному та зовнішньому ринку на основі безперервних погоджень із питань податкової політики між органами законодавчої та виконавчої влади, а також громадськими організаціями. При визначенні умов оподаткування обов'язково повинні братися до уваги зміни у складі платників податків та їх податкова здатність, відношення до своїх податкових обов'язків тощо. Зазначено, що принцип цілісності передбачає використання цільної системи взаємодоповнюючих податкових механізмів, які рівною мірою охоплюють об'єкти оподаткування.

Принцип розподілу податкових повноважень передбачає чітке визначення меж компетенції відповідних органів щодо встановлення та введення податків і зборів на своїх територіях. Це стосується закріплення за конкретними органами повноважень у сфері встановлення, зміни або скасування податків. При цьому не можна говорити про реальну самостійність органів державної влади та органів місцевого самоврядування, які не мають власної доходної бази. Встановлено, що принцип податкового спрощення означає, що зручні та необтяжливі способи сплати податку повинні забезпечити якомога менший вплив оподаткування на економічну поведінку особи й усунути руйнівну дію на ринок. Податки повинні бути зрозумілими для платника податків і простими в обчисленні.

Розділ 3 «Податковий обов'язок та податкова правосуб'єктність як суб'єктні елементи податкової системи» складається з двох підрозділів, яких присвячено дослідженню суб'єктних елементів податкової системи.

У *підрозділі 3.1. «Податковий обов'язок суб'єктів податкових правовідносин»* податковий обов'язок розглядається як вид правового обов'язку суб'єктів податкових правовідносин.

Аргументовано помилковість визначення податкового обов'язку як моделі чи зразка правомірного поведіння осіб, адже за такого підходу відбувається ототожнення норми права як моделі правила поведінки та податкового обов'язку, називаючи його моделлю поведінки. Встановлено, що це є помилковим, оскільки податковий обов'язок закріплюється у нормі права і за своїм змістом є вужчим за правову норму. Досліджено положення податкового законодавства деяких держав (зокрема, ПК Туркменії, ПК Республіки Білорусь, ПК Молдови, ПК Таджикистану) на предмет визначення та оперування поняттям «податковий обов'язок».

Розглянуто співвідношення понять «податковий обов'язок», «податкове зобов'язання», «грошове зобов'язання». ПК України (пп. 16.1.1 п. 16.1 ст. 16) передбачає обов'язок платника податків стати на облік у контролюючих органах. Водночас, відповідно до п. 63.2 ст. 63 ПК України взяття на облік у контролюючих органах юридичних осіб, їх відокремлених підрозділів, а також самозайнятих осіб здійснюється незалежно від наявності обов'язку щодо сплати податку чи збору. З огляду на це відстоюється позиція, за якої до змісту податкового обов'язку платника податку є недоцільним включати обов'язок із податкової реєстрації та обліку.

У підрозділі 3.2. «Податкова правосуб'єктність учасників податкових відносин як умова реалізації податкового обов'язку» встановлено, що одним з елементів податкової системи є також податкова правосуб'єктність, за допомогою якої визначаються права, обов'язки та відповідальність суб'єктів податкових правовідносин (реальних учасників таких відносин), а також порядок їх реалізації, без чого, як податкові правовідносини, так і податкова діяльність та податкова система не зможуть нормально існувати та бути ефективними і законними.

Акцентовано увагу на тому, що податкова правоздатність – це здатність та можливість суб'єкта податкових правовідносин мати права та обов'язки у сфері оподаткування та податкової діяльності, що визначені та закріплені у нормативно-правових актах (зокрема, у ст. 67 Конституції України, ст.ст. 17, 16, 20, 21 ПК України).

Актуалізовано питання виникнення податкової правосуб'єктності до народження особи (здебільшого це питання виникає у випадку отримання ненародженою особою спадщини, дарунків).

Визначено, що податкова дієздатність для фізичної особи залежить від віку: 1) загальний вік – повна дієздатність – з 14 або 15, або 16, або 17 або 18 років у залежності від певних випадків та об'єктів оподаткування; 2) спеціальний вік – це: а) до 14 років у залежності від певного випадку, що обмежується тільки ситуацією, що склалася та існує, – це, наприклад, здійснення купівлі товару у суб'єкта господарювання, що є платником податку на додану вартість (обмежена неповна дієздатність); б) із будь-якого віку (до 14 років, з 14 – до 18 років, від 18 років; може бути неповна або повна дієздатність) – наприклад, у разі виникнення обов'язку зі сплати податку на доходи фізичних осіб від подарунку чи спадку, податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, транспортного податку, земельного податку тощо, оскільки такий обов'язок у платника податку є лише за умов прийняття подарунку чи спадку, набуття права власності на об'єкт житлової/нежитлової нерухомості, на легковий автомобіль, що є об'єктом оподаткування, на землю тощо.

Акцентовано увагу на тому, що якщо особа набула обов'язку зі сплати податку відповідно до вказаних випадків та вік її становить до 14 років або вона є недієздатною, то ця особа відповідно є фактичним платником відповідно до ПК України, тобто повинна заплатити податок, однак у

силу свого віку та відсутності у неї доходів або у зв'язку із психічним розладом здоров'я [не здатна усвідомлювати значення своїх дій та (або) керувати ними] не може це зробити, тому за неї цей обов'язок повинні виконувати її законні або офіційні представники, які будуть сплачувати податок. У зв'язку із цим така фізична особа буде володіти формальною податковою дієздатністю, а не фактичною, тобто фактично нею не володіти. Наголошено, що фізична особа, будучи малолітньою (неповнолітньою) чи недієздатною, не здатна самостійно виконати податковий обов'язок відповідно до п. 99.2 ст. 99 ПК України.

Встановлено, що реалізація податкової дієздатності може бути: 1) постійною (отримання доходу, що підлягає оподаткуванню, та сплата податку із цього доходу є постійною); 2) епізодичною (отримання доходу та сплата податку з нього не постійно, а періодично (наприклад, купівля товару – сплата податку на додану вартість, сплата транспортного податку раз на рік тощо); 3) разовою [отримання разового доходу чи майна, з якого разово необхідно сплатити податок (наприклад, продаж квартири, дохід від продажу якої підлягає оподаткуванню, отримання подарунку, який підлягає оподаткуванню та ін.).]

Зазначено, що податкова дієздатність – це здатність суб'єкта податкових правовідносин самостійно реалізовувати податкові права та обов'язки, усвідомлювати значення своїх дій у податкових правовідносинах та керувати ними (платити податкові платежі, подавати податкову декларацію тощо). Податкова деліктоздатність – здатність суб'єкта податкових правовідносин самостійно нести відповідальність за вчинені чи не вчинені ним у податкових правовідносинах дії, за порушення, допущені при реалізації податкових обов'язків, тобто до відповідальності за порушення податкового законодавства притягуються особи, які не виконали свого юридичного обов'язку, пов'язаного зі сплатою податку чи іншого обов'язкового платежу, звітування про сплату тощо. Визначено, що податкова деліктоздатність настає у фізичних осіб із 16 років, винятково – з 14 років. Податкова деліктоздатність юридичної особи та фізичної особи-підприємця виникає з моменту їх реєстрації, а контролюючого органу – з моменту створення.

ВИСНОВКИ

Основними науковими висновками, пропозиціями і рекомендаціями, отриманими у процесі дослідження є, зокрема, такі:

1. Податки є тим інститутом, який забезпечує взаємодію держави та суспільства, виконує фіскальну, регулюючу, стимулюючу, інформаційну функції, значення та змістове наповнення яких трансформується під впливом сучасних соціально-економічних реалій.

2. Сучасний стан податкової системи України характеризується постійними динамічними змінами та перетвореннями у зв'язку з економічними, політичними та соціальними реформами, які проводяться

в Україні. Реформування цієї системи також зумовлено прагненням України створити та сформувати підґрунтя для розвитку національної економіки, держави, її адміністративно-територіальних одиниць, активізувати свою участь в інтеграційних процесах світового масштабу. Нині податкова система являє собою сукупність податків, зборів, інших платежів, законодавчо закріплених у конкретній державі; принципи, форми і методи їх встановлення, зміни або скасування, особливості сплати, контролю та відповідальності за порушення податкового законодавства – це система оподаткування. Правове регулювання податкової системи, його удосконалення залежать від багатьох факторів, у тому числі від стану наукової розробки відповідних категорій, від обліку розробниками проекту законодавчих актів існуючих наукових положень, що значно підвищить рівень нормативно-правової бази, яка регулює оподаткування в Україні, у тому числі і податкову систему. Правове регулювання податкової системи залежить і від стану правозастосовної практики, що відбиває ступінь реалізації існуючих норм права, які регулюють податкові відносини, що підтверджують або заперечують досягнення цілей, поставлених законодавцем при прийнятті того чи іншого нормативного правового акта, що регулює сферу оподаткування.

3. Уже декілька десятиліть в Україні триває реформування податкового та бюджетного законодавства щодо вирівнювання фінансових можливостей адміністративно-територіальних одиниць. Безумовно, кожен місцевий орган влади повинен володіти своїми фінансовими ресурсами та грошовими коштами, достатніми для вирішення соціально-економічних завдань своєї адміністративно-територіальної одиниці. Проте сучасна модель бюджетних відносин в Україні характеризується усе ще надмірною централізацією податкових надходжень. Тому питання оптимального розмежування податкових надходжень між бюджетами різних рівнів набувають особливої актуальності в умовах реформування бюджетного та податкового законодавства.

4. Здавна на науковців покладалася важлива місія: обґрунтувати доцільність оподаткування, переконати в необхідності саме тих платежів, які існують у конкретній державі у певний період, тобто держава інколи використовувала науку для обґрунтування своїх дій.

5. Податкова політика повинна передбачати систему заходів, які провадяться урядом держави щодо певних короткострокових та довгострокових суспільних завдань, за допомогою системи оподаткування та податкової системи країни. До довгострокових завдань належать досягнення економічного росту, максимального рівня зайнятості населення країни, зростання рівня його добробуту. Короткостроковими завданнями можуть бути наповнення державного бюджету, досягнення його збалансованості, стимулювання інвестиційної діяльності тощо.

6. Податкова політика – це складова частина економічної та соціальної політики держави, органів місцевого самоврядування, що спрямована на

формування та забезпечення існування ефективної податкової системи в країні, її удосконалення на основі стратегічної концепції розвитку цієї системи, та яка має вираження у прийнятті нормативно-правових актів органами влади та вчинення ними інших дій у сфері встановлення, зміни та скасування податкових платежів, їх порядку нарахування та сплати або справляння, звітування про сплату, здійснення податкового контролю та притягнення до відповідності за порушення норм податкового законодавства, з метою забезпечення соціально-економічного розвитку держави у цілому.

7. Нині у період реформування податкового законодавства для створення максимально ефективної та одночасно справедливої, соціально-орієнтованої системи оподаткування вкрай необхідно визначити основоположні (ключові, базові) принципи оподаткування, якими є принципи, вироблені видатним вченим А. Смітом, а саме: зручності, визначеності, ефективності, справедливості.

8. Принципами організації та функціонування сучасної податкової системи України є, зокрема: єдності; максимальної ефективності податкової системи; єдиначальності та централізації управління податковою системою; раціональності та оптимальності податкової системи; системності; плановості; стабільності; гнучкості (або динамічності); цілісності; розподілу податкових повноважень; податкового спрощення. Їх дотримання та реалізація служитимуть більш ефективному здійсненню податкової політики.

9. Податкова правосуб'єктність є необхідною властивістю та передумовою участі певних суб'єктів у податкових правовідносинах, тобто передумовою наділення суб'єктів податкових правовідносин суб'єктивними правами та юридичними обов'язками, оскільки, будучи правосуб'єктними, ці суб'єкти здатні виконувати свої обов'язки та реалізовувати права щодо податкових платежів та податкової діяльності. Податкова правосуб'єктність платників податків базується на категорично вираженій нормі податкового права, що міститься в актах податкового законодавства.

10. Запропоновано внесення таких змін до ПК України:

перейменувати поняття «грошове зобов'язання» на поняття «податкове зобов'язання», при цьому виключити з ПК України поняття «грошове зобов'язання», а його зміст частково включити до податкового зобов'язання, тобто закріпити у ПК України, що «податкове зобов'язання – сума грошових коштів, яку платник податків і зборів повинен сплатити до відповідного бюджету як податок і/або збір, несвочасно, у встановлений ПК України строк, та/або не в повному обсязі сплачений, та штраф і пеня, або тільки як штраф та пеня (у разі несвочасної та/або не в повному обсязі сплати штрафу), що справляється з платника податків у зв'язку з порушенням ним вимог податкового законодавства та іншого законодавства, контроль за дотриманням якого покладено на

контролюючі органи, а також санкції за порушення законодавства у сфері зовнішньоекономічної діяльності»;

поняття «податковий обов'язок» викласти у такій редакції: «податковий обов'язок – обов'язок платника податку та збору, який виникає на підставі нормативно-правового акта чи законодавчо дозволених юридичних фактів, щодо правильного обчислення та сплати ним суми грошових коштів як податок і/або збір, яку платник податків та/або податковий агент повинен сплатити до відповідного бюджету на підставі, у порядку та строки, визначені ПК України, законами з питань митної справи, а також щодо декларування цієї суми та звітування про її сплату»;

у нормах ПК України, де використано поняття «грошове зобов'язання» та «податкове зобов'язання», замінити перше словосполучення на «податкове зобов'язання», а друге – на «податковий обов'язок».

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Публікації у фахових виданнях:

1. Барін О.Р. Принцип визначеності податків і зборів як базовий принцип системи оподаткування, що має конституційно-правове значення. *Право і суспільство*. 2016. № 1. С. 74–79.

2. Барін О.Р. Принцип справедливості як один з основоположних принципів оподаткування. *Порівняльно-аналітичне право*. 2015. № 5. С. 162–164.

3. Барін О.Р. Принцип зручності оподаткування в сучасній теорії і практики оподаткування. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія «Юридичні науки». 2016. № 1. С. 120–123.

4. Барін О.Р. Принцип ефективності оподаткування в сучасній теорії і практики оподаткування. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2016. № 18. С. 95–97.

5. Барин А.Р. Система налогообложения и налоговая система: соотношение понятий и их современное правоприменение. *Leges si Viata*. 2016. № 5 (293). С. 2–5.

6. Барин О.Р. Принципи організації і функціонування податкової системи України. *Молодий вчений: науковий журнал*. 2016. № 6 (33). С. 254–258.

Публікації апробаційного характеру:

1. Барін О.Р. Податкова система та її місце у фінансовій системі держави. *Тенденції та пріоритети реформування законодавства України: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Херсон, 11-12 груд. 2015 р.)*. Південний регіональний науковий центр національної академії правових наук України. С. 100–104.

2. Барін О.Р. Принципи системи оподаткування як базова основа при формуванні та реформуванні податкової системи України. *Місце юридичних наук у формуванні правової культури сучасної людини*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Запоріжжя, 25-26 груд. 2015 р.). С. 33–35.

3. Барін О.Р. Принцип визначеності податків і зборів як базовий принцип системи оподаткування, що має конституційно-правове значення *Правовое государство: История, современность и перспективы формирования в Украине*: материалы Междунар. науч.-практ. конф. (г. Ужгород, 19-20 февр. 2016 г.). С. 148–152.

4. Барін О.Р. Принцип зручності оподаткування в сучасній теорії і практики оподаткування. *Законодавство України: недоліки, проблеми систематизації та перспективи розвитку*: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Херсон, 12-13 лют. 2016 р.). С. 122–125.

5. Барін О.Р. Принцип ефективності оподаткування в сучасній теорії і практики оподаткування. *Актуальні питання та проблеми правового регулювання суспільних відносин*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпропетровськ, 4-5 берез. 2016 р.). С. 69–72.

6. Барін О.Р. Система оподаткування та податкова система: співвідношення понять та їх сучасне правозастосування. *Права людини та проблеми організації і функціонування публічної адміністрації в умовах становлення громадянського суспільства в Україні*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Запоріжжя, 22-23 квіт. 2016 р.). С. 34–37.

7. Барін А.Р. Принципи організації і функціонування податкової системи України. *Правовые и институциональные механизмы обеспечения развития государства и права в условиях евроинтеграции*: материалы Междунар. науч.-практ. конф. (г. Одесса, 20 мая 2016 г.). С. 101–103.

8. Барін О.Р., Нестеренко А.С. Пропорційне або прогресивне оподаткування в Україні? *Традиції та новації юридичної науки: минуле, сучасність, майбутнє*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 19 трав. 2017 р.). С. 93–96.

9. Барін О.Р., Нестеренко А.С. Недоліки податкової правосуб'єктності в сучасних умовах. *Актуальні питання розвитку правової держави в умовах сучасного становлення громадянського суспільства в Україні*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 16-17 черв. 2017 р.). С. 17–20.

10. Барін О.Р., Нестеренко А.С. Роль податкової системи у податковій політиці та її вплив на функціонування та розвиток держави. *Проблеми забезпечення прав людини в світлі Загальної декларації прав людини*: Х Всеукр. наук. конф. молодих вчених, присвячена Дню прийняття Декларації прав людини (м. Одеса, 08 груд. 2017 р.). С. 16–18.

АНОТАЦІЯ

Барін О.Р. Правові основи податкової системи України: сучасний стан, основні елементи, принципи. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». – Національний університет «Одеська юридична академія», Одеса, 2018.

Дисертація є одним із перших у вітчизняній фінансово-правовій літературі монографічних наукових досліджень, в якому, зважаючи на євроінтеграційні процеси та кризовий стан держави, розглянуто теоретичні та практичні проблеми правових основ податкової системи у сучасних умовах.

Досліджено загальні положення про податкову систему у правовому вимірові, проаналізовано принципи як засадничі елементи податкової системи, розглянуто податковий обов'язок та податкову правосуб'єктність як суб'єктні елементи податкової системи.

Удосконалено визначення понять «податкова система», «система оподаткування», «принцип податкової соціальної справедливості», «принцип ефективності оподаткування», «податкова правосуб'єктність», «податкове зобов'язання», «податковий обов'язок» тощо.

Досліджено різні моделі податкової політики, розглянуто принципи податкової політики, досліджено стадії та методи податкової політики.

Ключові слова: податки, податкова система, принципи оподаткування, податковий обов'язок, податкова правосуб'єктність, податкова діяльність держави, податкова політика.

АННОТАЦИЯ

Барин А.Р. Правовые основы налоговой системы Украины: современное состояние, основные элементы, принципы. – Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.07 «Административное право и процесс; финансовое право, информационное право». – Национальный университет «Одесская юридическая академия», Одесса, 2018.

Диссертация является одним из первых в отечественной финансово-правовой литературе монографических научных исследований, в котором, учитывая евроинтеграционные процессы и кризисное состояние государства, рассмотрены теоретические и практические проблемы правовых основ налоговой системы в современных условиях.

Исследованы общие положения о налоговой системе в правовом измерении, проанализированы принципы как основные элементы налоговой системы, рассмотрены налоговая обязанность и налоговая правосубъектность как субъектные элементы налоговой системы.

Аргументировано, что налоговая система включает: базовые принципы налогообложения; систему налогов и сборов; налоговую правосубъектность (права, обязанности, ответственность участников налоговых отношений и порядок их реализации); налоговую обязанность (порядок начисления, удержания, уплаты или взыскания и перечисления налогов и сборов). Администрирование налогов и сборов как управленческая деятельность контролирующих органов (фискальных органов) в сфере налогообложения является сквозным элементом налоговой системы, поскольку в той или иной мере элементы системы администрирования касаются тех или иных элементов налоговой системы.

Усовершенствованы определения понятий «налоговая система», «система налогообложения», «принцип налоговой социальной справедливости», «принцип эффективности налогообложения», «налоговая правосубъектность», «налоговое обязательство», «налоговая обязанность» и другие.

Рассмотрены различные модели налоговой политики, выделены принципы налоговой политики, исследованы стадии и методы налоговой политики.

Ключевые слова: налоги, налоговая система, принципы налогообложения, налоговая обязанность, налоговая правосубъектность, налоговая деятельность государства, налоговая политика.

SUMMARY

Barin O.R. Legal Fundamentals of Tax System of Ukraine: Current Status, Basic Elements, Principles. – Manuscript.

The dissertation for the scientific degree of candidate of judicial sciences, speciality 12.00.07 “Administrative Law and Process; Financial Law; Information Law”. – National University “Odessa Law Academy”, Odessa, 2018.

The dissertation is one of the first researches done in financial and legal literature of monographic study in Ukraine which envisages theoretical and practical problems of legal foundations of tax system nowadays taking into account the Euro integration processes and crisis state of the state.

The general provisions of the tax system in legal dimension have been studied, the principles as the basic elements of the tax system have been analyzed, the tax obligation and tax legal personality as subject elements of the tax system have been considered.

It has been stated that a tax system embraces the basic principles of taxation, the system of taxes and levies; the tax legal personality (rights, duties, responsibility of tax relation participants and the mechanism of their realization); tax obligation (surcharges, deduction, payment or penalties and remittance of taxes and levies).

The administration of taxes and levies as a management activity of control bodies (fiscal bodies) in the sphere of taxation is a vital element of the tax

system as this way or another the elements of the administration system concern the appropriate elements of the tax system.

It has been suggested to divide all the elements of the tax system into fundamental elements (here we speak of the principles of taxation, tax system, tax law) and subjective elements (include tax duty, tax legal personality). The objects, basis, period of taxation etc. are the elements of taxation law which are, in this way or another, under the cover of the above said fundamental and subjective elements of the tax system.

The civilized system of taxation has been rejected as various formations appear on the political map of the world claiming to be “civilized”. They enjoy all modern economical, technical, and cultural benefits; their people consider themselves culturally developed whereas the world community does not recognize such formations as legal ones. Due to this the term “civilized” is not worth application as for taxation.

The taxation process is suggested to be considered as having the following stages: establishing taxes and levies, tax and levies collection, control, and responsibility. Any process has its stages and law users should know what this or that stage means.

The definitions of some notions such as “taxation system”, “principle of tax social justice”, “principle of taxation effectiveness”, “tax legal personality”, “tax obligation”, “tax duty” have been specified. Some reconsidered definitions are suggested to make legal terms in Tax Code of Ukraine.

Various models of tax policy have been studied. It has been emphasized that the model of tax policy known as the model of “maximum taxes” in democratic law-abiding states is quite problematic as such measures inevitably result in tax-payers dissatisfaction, shadow economy increase, capital outflow etc. The model of minimum tax policy is the most optimal for tax payers (especially as compared to the previous one). At the same time such a model is not beneficial for the state. The model of the policy of “reasonable” taxes is a certain compromise between the above mentioned two models.

The principles of tax policy have been considered. The stages and methods of tax policy have been investigated.

It has been established that a state tax policy includes the following measures: development of the strategy and the appropriate theory of tax system development with all necessary calculations made, determination of directions, principles and mechanism of taxation, elaboration of measures aimed at achieving the goals set in economic, political, and social spheres of the state development.

The changes and amendments have been offered to Tax Code of Ukraine in the part of determining the tax elements, physical entities taxation as well as the definition of the notions “tax obligation”, “money obligation” etc.

Keywords: taxes, tax system, taxation, principles fundamentals, tax legal personality, state tax activity, tax policy.

Підписано до друку 25.05.2018.
Формат 60×90/16. Ум.-друк. арк. 0,9. Наклад 100 прим.

Видавництво ПП «Фенікс»
Свідоцтво ДК № 1044 від 17.09.2002 р.
65009, м. Одеса, вул. Зоопаркова, 25. Тел.: 7777-591.